

Tez Özeti

# Medya ve İktidar İlişkisi Bağlamında Demokrat Parti'nin İlan ve Reklam Politikaları\*

Fatma Gökçen Atuk (Arş. Gör. Dr.)  
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi  
fatma.atuk@hbv.edu.tr  
ORCID: 0000-0001-6699-1554



Başvuru Tarihi: 11.03.2019  
Yayına Kabul Tarihi: 14.10.2019  
Yayınlanma Tarihi: 24.01.2020  
DOI: <http://10.17680/erciyesiletisim.538272>

## Öz

Bu çalışmanın amacı, Demokrat Parti (DP) döneminin ilan ve reklam politikalarının, yasal düzenlemeler ve uygulamalar ile, bunların basındaki yansımaları çerçevesinde irdelenmesidir. Bu kapsamda, 1950-1960 yılları arasında yayımlanan en yüksek tirajlı yedi gazetenin (Ulus, Zafer, Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Akşam, Vatan) tüm sayıları, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Yassıda Mahkemeleri Belgeleri (BCAYMB), İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı sicil arşiv belgeleri, yine konuyla ilgili kitap, makale ve yayımlanmamış tezler incelenmiş ve elde edilen veriler betimleyici yöntem ile irdelenmiştir. Dp iktidarının basında ilan ve reklamlar ile ilgili politikaları, yasal düzenlemeleri ile uygulamaları nelerdi; bunlar hakkında ilgili çevrelerin yorumları, olumlama ve eleştirileri nelerdi; ilan ve reklamlar basın ile iktidar arasındaki ilişkilerde nasıl bir rol oynadı ve bu politikalar DP'nin genel olarak basın politikaları açısından nasıl değerlendirilmelidir gibi sorulara cevaplar aranmıştır. Basının en önemli gelir kaynaklarından biri olan ilan ve reklamlara dair mevzuat ve uygulamalar, bir ülkedeki basın özgürlüğü hakkında önemli anlam taşımaktadır. Zira bunlar zaman zaman, basını denetleme ve baskı altına alma konusunda önemli araçlar haline gelebilmektedir. Böylece bu çalışma, söz konusu dönemde uygulanan basın politikalarını derinlikli bir bakış açısıyla, farklı disiplinler çerçevesinde kapsamlı olarak ele alarak, Türkiye basın tarihi ile ilan ve reklam tarihi çalışmalarına katkıda bulunması açısından önemlidir. Bu yaklaşım ile dönemin basın-iktidar ilişkilerini hem siyasal hem de ekonomik yönleriyle ortaya koymanın yanı sıra, döneme dair eleştirilerde siyasal iktidara odaklı yaklaşımlara alternatif olarak, dönemin basınına da eleştirel bir bakış mümkün olmuştur. DP döneminin basın politikalarına ilişkin genel kanı, 1954'e kadar basın özgürlükleri bağlamında olumlu bir çerçeve çizilirken, 1954'te baş gösteren ekonomik ve buna bağlı olarak sosyal ve siyasal sıkıntılarla birlikte bu olumlu çerçevenin bozulduğu yönündedir. Bu noktada tüm bu çalışmaların temel dayanağı, DP'nin iktidarının ilk dönemlerinde çıkarmış olduğu özgürlükçü basın yasalarıdır. Ancak DP'nin basın politikalarının bu şekilde değerlendirilmesi eksik olmakla birlikte yanıltıcı da olacaktır. Çünkü bu çalışmada elde edilen veriler ışığında görülmüştür ki, 1950-1960 döneminde DP'nin ilan ve reklamlara ilişkin olarak çıkardığı sekiz kararnamenin altısı 1950-1954 yılları arasına, hatta bu altı kararnamenin de beşi DP iktidarının ilk yılına rastlamaktadır. DP'nin ilan ve reklamlarla ilgili yasal düzenlemelerine dair bu basit kronolojik sınıflandırma bile DP iktidarının hem önemli bir ekonomik değer, hem de basın üzerinde önemli bir ekonomik güç olarak ilan ve reklamların farkında olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Türk basın tarihinde basın özgürlüğü açısından oldukça sorunlu bir dönem olarak anılan bu dönem için, yalnız siyasal iktidarın değil, bizzat o dönemin basınının da sorumluluklarının olduğu söylenebilir.

**Anahtar Sözcükler:** Demokrat Parti, Resmi İlan, Özel ilan, Reklam, İletişim Tarihi, Türk Basın Tarihi.

\* Bu çalışma, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne 2010 yılında sunulan "Türkiye'de İlan ve Reklam Politikaları (1950-1960)" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.



Dissertation

# Announcement and Advertisement Policies of Democrat Party in the Context of Media and Power Relations

Fatma Gökçen Atuk (Res. Asst. Ph.D.)  
Ankara Hacı Bayram Veli University Faculty of Communication  
fatma.atuk@hbv.edu.tr  
ORCID: 0000-0001-6699-1554



Date Received: 11.03.2019  
Date Accepted: 14.10.2019  
Date Published: 24.01.2020  
DOI: <http://10.17680/erciyesiletisim.538272>

## Abstract

The aim of this study is to examine the announcement and advertisement policies of the Democratic Party (DP) period within the framework of legal regulations and practices and their reflections in the press. In this context, all the issues of the highest circulation of seven newspapers (Ulus, Zafer, Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Aksam, Vatan) published between 1950 and 1960, the Prime Ministry Republican Archives Yassıada Courts Documents (BCAYMB), the registry archive documents registered to Istanbul Chamber of Commerce, books, articles and unpublished theses were examined and the obtained data were analyzed with descriptive method. What were the policies, regulations and practices of the DP government regarding the announcements and advertisements in the press; what were the comments, affirmation and criticisms of the relevant circles about them; and how they played a role in the relations between the press and the government and how these policies should be evaluated in terms of DP's policies in general. One of the most important sources of income of the press is the legislation and practices on announcements and advertisements, which have a significant meaning about freedom of the press in a country. These can sometimes become important tools for controlling and suppressing the press. Thus, this study then applied in the said period policies depth with a view, comprehensively taking in the framework of different disciplines, announced the date of the press in Turkey and it is important to make a contribution to advertising history work. With this approach, besides the political and economic aspects of the press-power relations of the period, as an alternative to approaches focused on political power in the criticisms of the period, a critical view of the press of the period was possible. The general opinion regarding the press policies of the DP period was that a positive framework was drawn up in the context of press freedoms until 1954, while the economic and social and political problems that started in 1954 deteriorated this positive framework. At this point, the foundation of all these works is the libertarian press laws that the DP has enacted in the early periods of its power. However, the evaluation of DP's press policies in this way is incomplete but also misleading. Because in the light of the data obtained in this study, it was seen that six of the eight decrees issued by the DP in the period of 1950-1960 between 1950 and 1954, and even five of these six decrees coincide with the first year of the DP administration. Even this simple chronological classification of DP's legal regulations on announcements and advertisements reveals that DP was aware of them as both an important economic value and power on the press.

**Keywords:** Democrat Party, Official Announcements, Private Announcements, Advertisement, Communication History, The History of Turkish Press.

## Giriş

Bu çalışmanın konusu DP'nin ilan ve reklam politikalarıdır. DP 14 Mayıs 1950 seçimleriyle iktidara geldikten kısa bir süre sonra, iktidarının ilk aylarında çıkardığı yeni basın kanunları ile geniş bir basın özgürlüğü çerçevesi çizmiştir. Örneğin, 1950 Basın Kanunu "*mukayeseli hukuk bakımından dünyanın en hürriyetperver ve demokrat yasalarından biri*" (Emre, 2001, s. 155) olarak kabul edilmiştir. Ancak daha geniş bir çerçeveden bakıldığında DP'nin, iktidarının henüz ilk zamanlarından itibaren, özellikle ekonomik baskı amaçlı çeşitli uygulamalarıyla, basın çevrelerinde hayal kırıklığı yarattığı, hatta DP iktidarının savunucusu olan tarafları bile şaşırttığı görülmektedir. Demirkent'in (1995, s. 239), "*hükümet- basın ilişkilerinin en talihsiz dönemi olarak*" nitelediği bu dönemin basınındaki hayal kırıklığını Ahmet Emin Yalman, *Vatan'* da 4 Ağustos 1951 tarihli bir yazısında, şöyle özetliyordu:

Bir Abdülhamit, gazete düşmanı olabilir. Gazeteciyi bir taraftan yumrukla ezmeyi, bir taraftan da yem torbasiyle doyumayı ve susturmayı maksada uygun bir sistem diye telakki edebilir. Fakat beş yıl müddet müstakil gazeteler tarafından feragatle desteklenerek mücadelelerini yapan Demokrat Parti liderleri, böyle geri ve zararlı bir telakkinin seline kendilerini nasıl kaptırabilirler? Türk gazeteciliğini bir yem torbası alemi haline koymak, iffetini, dürüstlüğü, memleket hesabına mücadele kudretini yıkmak gibi bir harekete geçmeğe vicdanları nasıl izin verir, idrakleri buna nasıl meydan bırakır?.

Yalman'ın "yem torbası ile doyumak ve susturmak" diye bahsettiği, elbette basın üzerinde ekonomik yolla kurulan baskılar idi. Basın, "*kendi ürettiği malı gerçek fiyatı ile satamayan, aradaki farkı başkalarına ödeterek ayakta durabilen, gücünü bağımsızlığı ölçüsünde arttırabilecekken bağımlılığı ölçüsünde yitiren bir demokratik kurum*" (Aktaran: Şenyapılı, 1981, s. 193-194) şeklinde ortaya çıkınca, basın özgürlüğü de yine Tanju'nun deyimi ile, "*yasasal olmanın ötesinde parasal*" bir boyut kazanmakta idi. Nitekim DP, kağıt sıkıntısı, resmi ve sonrasında özel ilanlar ile reklamlar ve devletin örtülü ödenek, devlet bankaları gibi imkanlarını basını kendisine bağlamak, bağlanmayan kesimi de baskı altında tutmak için kullanmıştır.

Bunlardan ilan ve reklamlar, dönem itibariyle, basının en önemli gelir kaynağını oluşturmuştur. Çünkü Türkiye'de basın, açık veren bir işletme idi ve maliyet fiyatını tamamlayan ve muhtemelen kar sağlayan ise ilan ve reklamlardı (Danışman, 1982, s. 20). Başgil'in (2006, s. 177-178) deyimiyle kendisinden resmi ilanlar ile ilgili tek parti dönemine ait art niyetli uygulamayı kaldırması ve bu iş için resmi gazeteyi kullanması beklenirken DP, siyasette bu sistemin sağladığı inkar edilemez avantajları fark etmiş, bundan faydalanmak istemiştir.

Dolayısıyla, DP'nin basın üzerinde kurmaya çalıştığı ekonomik baskının en önemli parçalarından biri olan resmi ilan ve reklamlar konusu basın özgürlükleri noktasında başlı başına, 1960 sonrasında Basın İlan Kurumu (BİK) gibi yeni bir yapılanmanın doğmasına neden olacak kadar önemli ve yalnız Türk basın tarihini değil, aynı zamanda Türk ilancılık ve reklamcılık tarihini de ilgilendirmesi itibariyle çok boyutlu bir konudur.

Basının siyasal iktidarlar tarafından ekonomik olarak beslenmesi olgusu, Türkiye'de basının ortaya çıktığı ilk dönemlerden bugüne kadar devam eden bir süreklilik göstermektedir. Ülkede ilk yerli basın faaliyetleri, azınlıkların çıkardığı gazeteler dışında, devlet eliyle başlatılmış, yerli basın, "*devlet basını olarak doğmuştur*" (Altun, 1995, s. 17). Devlet basını olmanın getirdiği bağımlılığa, bir de ülkenin hızla küresel kapitalizme entegre olmaya ve büyük sermayelerin bizzat kendi basınına meydana getirmeye başladığı 1980'lere kadar basının Türkiye'de, kendi kendisini geçindiremeyen bir ekonomik yapıda

olması durumu eklenince, onu sürekli ekonomik desteğe açık hale getirmiştir. Dolayısıyla hem Osmanlı'nın son dönemlerinde, hem de cumhuriyetin ilk dönemlerinde siyasal iktidarlar ekonomik destek veya baskı ile basını denetim altında tutmaya çalışmışlardır. Ancak bununla birlikte Türkiye'de ilan ve reklamlar yoluyla basının beslenmesi uygulamasının geçmişi, resmi ilan kavramının, bu çalışmada kullanıldığı bağlamda ortaya çıktığı, 1928 tarihine<sup>1</sup> kadar gitmektedir.

Danışman'ın (1982, s. 150) verdiği bilgilere göre; resmi ilan kavramının ortaya çıkmasından Resmi ilan kavramının ortaya çıkmasından itibaren, 20 Temmuz 1931'de bu ilanların gazetelere Türk Maarif Cemiyeti kanalıyla dağıtılmasını öngören kararnameye kadar olan zaman diliminde, bu konuda hiçbir yasal düzenleme veya kayda bağlı olmayan küçük ilancılar, özel ilanlar ve reklamlarla birlikte resmi kurum ve kuruluşların ilanlarını toplayıp, pazarlık yoluyla gazetelere verirlerdi. Bir dönem Anadolu Ajansı (AA) tüm bu küçük ilancıları organize etmiş, resmi ilanların gazetelere tek elden dağıtımını sağlamıştır. 20 Temmuz 1931 tarihli kararname ile ise resmi ilanların dağıtımını işi Türk Maarif Cemiyeti Resmi İlan Bürosu'na havale edilmiştir. "*Varidatının tezyidine ve cemiyetinin inkişafına medar olmak üzere*" Ankara, İstanbul ve İzmir'de yayımlanan resmi ilanlara aracı olmak için cemiyet, özel bir şirket kurmuş, bu şirket 1943 yılına kadar resmi ilan dağıtımını yapmıştır. Şirketin, dağıtımına aracı olduğu ilanlar, yalnızca bedeli hazineden ödenen ilanlardı. Bu tarihten itibaren resmi ilanların hangi kanalla, hangi usullerle dağıtılıp yayımlanacağı kararnamelerle tespit edilmiş, bu sistem 1961'de Basın İlan Kurumu'nun kuruluşuna kadar devam etmiştir.

Tüm bu süreçte, ilan ve reklam dağıtımını işinin oldukça sorunlu bir şekilde devam ettiğini gösteren birçok örnek bulunmaktadır. Örneğin, AA 1925'te yapılan statü değişikliği ile şirketleşirken, şirket içtüzüğünün birinci maddesinin verdiği yetkiye dayanarak 1927-1936 yılları arasında İstanbul'da Beyoğlu İlanat ve Afişaj Muamelatı (BİAM)'nı kurmuş ve ilancılık yapmış; ancak beklediği geliri hiçbir zaman elde edemediği ve personelinin zimmetine para geçirdiği gibi iddialar ve sonrasında soruşturma ve mahkemeler nedeniyle bu kuruluş AA'nın başına ciddi sorunlar açmıştır (Alemdar, 2001, s. 152).

Aynı şekilde, tek parti döneminin Matbuat Umum Müdürlerinden Server İskit'in "*Mussolini İtalya'sından, Hitler Almanya'sından ve Stalin Rusya'sından daha hoşgörölü, ama onlar gibi devletçi bir rejim sayılan Kemalizmin telkin ve propaganda organı*" olarak tanımladığı (Aktaran: Arıkan, 1999, s. 50) tek parti dönemi basını,

Çok partili döneme gelindiğinde tamamen CHP'ye bağımlı durumdaydı. Radyo ve Anadolu Ajansı devlet bütçesinden aldıkları parayla yaşıyorlardı. Gazeteler ise kağıt tahsisi, makine ve malzeme ithali açısından iktidarın kararlarına bağıydılar. İlan gelirleri de iktidarın kontrolündeydi. Çünkü resmi ilan olduğu gibi kamu iktisadi teşekküllerinin reklamları da iktidarın emriyle dağıtılıyordu. Gazeteler ancak İstanbul'dan topladıkları peşin satış parasıyla yaşadıklarından resmi ilan olmadan ayakta kalmaları imkansızdı. CHP döneminde satışı diğerlerinden az olduğu halde partinin sözcüsü Ulus hepsinden fazla ilan alıyordu. CHP'nin desteğiyle 1947'de çıkan Tanin ve Memleket'e de yüksek ilan tahsisi yapılmıştır (Koloğlu, 2006, s. 124).

Ankara'da CHP'nin yayın organı olan *Ulus*'da çalışan bir gazeteci bu durumu şöyle anlatmaktadır: "*Resmi ilanların Ulus Gazetesi'ne akını öylesine bir hal almıştı ki, artık bizlerin haber çıkarmamıza, yazı yazmamıza gerek kalmamıştı. Çünkü gazetede bu haber ve yazıları koyacak yer yoktu*" (Salman, 1978, s. 13). İkinci Dünya Savaşı yıllarında Ankara'da yalnızca hükümete dair haberleri veren, bir tür resmi haber bülteni şeklinde tek yapraklı

bir gazete çıkarılmaya başlanmış; daha sonra *Ulus*'un ilanlarının bir kısmı *Ankara Akşam Haberleri* adındaki bu gazeteye aktarılmış, gazete dört yapraklı hale getirilmiştir.

Yine, Başbakan Şükrü Saraçoğlu döneminde, resmi ilan fiyatlarına önemli miktarda zam yapıldığı, bu zammın bir kısmının gazetelerde çalışanlara yansıtılması şartının konulduğu, bazı gazetelerin bu şarta uyduğu, bazı büyük gazetelerin ise uymadığı bilinmektedir (Bilginer, 154).

DP ilan ve reklamlarla ilgili olarak yaşanan tüm bu sorunları muhalefeti boyunca birçok mecrada eleştirmiştir. Bununla birlikte ilerleyen dönemde, DP'nin daha önce eleştirdiği bu konularda geçmişten aldığı mirası devam ettirdiği söylenebilir.

Bu çalışma ile sözü edilen dönemde uygulanan ilan ve reklam politikaları derinlemesine bir bakışla, farklı disiplinler çerçevesinde ele alınmış; hem Türk basın tarihindeki, hem de Türkiye'de ilan ve reklam tarihindeki önemli bir eksiklik giderilmeye çalışılmıştır. Konuya ekonomi, siyaset, tarih, hukuk ve iletişim gibi farklı disiplinler çerçevesinden bakış, olguların farklı boyutlarıyla ortaya konması bakımından işlevseldir. Bu yaklaşım ile dönemin basın-iktidar ilişkilerini hem siyasal hem de ekonomik yönleriyle ortaya koymanın yanı sıra, döneme dair eleştirilerde siyasal iktidara odaklı yaklaşımlara alternatif olarak, dönemin basınına da eleştirel bir bakış mümkün olmuştur. Çalışmanın bir diğer önemli yanı, ilk defa bu çalışma kapsamında 27 Mayıs Darbesi sonrasında kurulan ihtilal mahkemesinin yürüttüğü davalardan biri olan "besleme basın davası"na ait, yakın zamana kadar devlet arşivlerinde gizli tutulan, belge ve tutanakların incelenmiş, değerlendirilmiş olmasıdır.

Çalışmada, 1950-1960 döneminde yayımlanan ve dönemin en yüksek tirajlı gazeteleri olan yedi gazetenin (*Ulus*, *Zafer*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Akşam*, *Vatan*) tüm sayıları, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi Yassıada Mahkemeleri Belgeleri (BCAYMB), İstanbul Ticaret Odasına kayıtlı sicil arşiv belgeleri, yine konuyla ilgili kitap, makale ve yayımlanmamış tezler incelenmiştir. Bu belgelerden sadece ticari sicil belgelerine ulaşmada zorluklar yaşanmıştır. 1950-1960 yılları arasında faaliyet gösteren ilancılık ve reklamcılık şirketleri hakkında yapılan ticari sicil araştırmasında sözü edilen bu şirketlerin yalnız birkaçının sicil kayıtlarına ulaşılabilmiştir.

### **Demokrat Parti Dönemi'nde Türkiye'de İlan ve Reklam Politikaları**

İktidarı boyunca DP ilan ve reklamlarla ilgili olarak sekiz kararname çıkarmıştır. Bunlardan yalnız biri özel ilan ve reklamlarla ilgili olup diğerleri resmi ilan ve reklamlarla ilgilidir. İktidarının ilk ayında çıkardığı kararname ile daha önce *Ulus*'a verilmekte olan resmi ilanları kendi yayın organı olan *Zafer*'e aktarmış, yoğun eleştiriler üzerine hemen ardından yayımladığı bir kararname ile "*Zafer*" adını kararnameden çıkarsa da uygulamada bir farklılık olmamıştır. Sonrasında aynı yıl çıkardığı bir kararname ile ilan dağıtımında eşitlik sağlayan ilkeler getirirse de 1951'de çıkardığı bir başka kararname ile ilan dağıtımını başbakanlığın sorumluluğuna vermiş ve dağıtım konusunda tarafsızlıktan uzaklaşmanın yolunu açmıştır. Yine 1951'de çıkarılan bir kararname ile radyoda ilan ve reklamların tarifelerine de düzenleme getirmiştir. 1953'te çıkarılan kararname ile gazeteler kategorilere ayrılmış ve ilan dağıtımı uygulamada somut, adilane gerekçelere dayanmaksızın oluşturulan bu kategoriler dahilinde yapılmıştır. 1958'de çıkarılan yeni bir kararname ile ilan ve reklamlar konusu yeni bir boyuta ulaşmış, zira bu kararname ile özel ilan ve reklamların dağıtımı da, resmi ilan ve reklamlar gibi, hükümet yetkisine bırakılmıştır. 1959'da çıkarılan son kararname ile ise resmi ilan ve reklam dağıtımında

puan sistemi kabul edilmiş fakat yine uygulamada gazetelerin puanlamaları konusunda taraflı davranıldığı görülmüştür.

1950-1960 yılları arasında DP'nin resmi ilan ve reklam politikalarını hukuki düzenlemeler kadar meclis ve basından da takip etmek mümkündür. Bu kaynakların yanı sıra Yassıda Mahkemeleri "besleme basın davaları" belge ve tutanakları da, DP'nin resmi ilan ve reklam politikaları konusunda gizli resmi yazışmalar, kişisel not defterleri, özel mektuplar gibi tarihi belgelere toplu halde ulaşabilmeye imkan sağlamaktadır.

Muhalefet on yıllık dönem içerisinde bu kararname ve uygulamaları pek çok açıdan ve çeşitli yollarla eleştirmiş ve sorgulamıştır. Basında sık sık konuyla ilgili tartışmalar yer almış, muhalefet partisi üç kez sözlü soru, bir kez gensoru ve bir kez de meclis soruşturması önergesi ile konuyu meclis gündemine taşımıştır.

### **DP Dönemi'nde İlan ve Reklamlarla İlgili Kararnameler, Uygulamalar ve Bunların Mecliste ve Basında Yankıları**

DP'nin iktidara geldikten sonra resmi ilan ve reklam ile ilgili ilk düzenlemesi 11 Haziran 1950 tarihli 3/11330 sayılı kararname olmuştur. Tek parti döneminde 2490 sayılı kanuna<sup>2</sup> dayanarak 22 Şubat 1938'de çıkarılan 2/8240 sayılı kararname ile bedeli 15.000 lirayı aşan ilanların mahalli gazetelerde, kanunda sözü edilen "devlet merkezinde çıkan gazete" olarak *Ulus* ile İstanbul ve İzmir'de çıkan gazetelerden birinde yayımlanacağı kabul edilmişti. İktidara gelişinin henüz ilk ayında DP hükümeti 3/11330 sayılı kararname ile bedeli 15.000 liradan yüksek bütün resmi ilanları *Zafer*'e aktarmıştır.

DP'nin bu hareketi hemen tepki görmüş, eleştiriler dönemin basınında geniş yer bulmuştur. Eleştiriler üzerine çok kısa bir süre sonra yeni bir ile, sözü edilen kararnamede düzeltmelere gidilmiş, 27 Haziran 1950'de karara bağlanıp 4 Temmuz 1950'de yayımlanarak yürürlüğe giren bu kararname, bir önceki kararnameden "Zafer" adını çıkarmış, eleştirileri yumuşatmıştır.

Nitekim *Ulus* ("Resmi ilanlar için yeni karar", 5 Temmuz 1950) 11 Haziran 1950 tarihli kararnameyi "Hükümet bu kararıyla, icraatını övmiyen, hattâ beğenmediği işlerini tenkideden gazeteleri ilân gelirinden mahrum bırakmak suretiyle tehdit etmek yolunu tutmuştu" diye eleştirirken, aynı yazıda 4 Temmuz 1950 tarihli kararnameyi "Bu haksızlığı açıkça göz önüne koyan neşriyatımız üzerine Hükümetin yeni bir kararname çıkararak eski kararını iptal ettiğini memnurlukla görmekteyiz" diye kamuoyuna müjdelemekteydi.

İkinci kararname ile hükümet eleştirileri bir süreliğine yumuşatmıştır ancak uygulamada *Zafer*'in ayrıcalıkları dikkat çekmektedir. Öymen (2004, s. 634) anılarında, DP'nin iktidara gelmesinin hemen ardından *Zafer*'in "büyük bir gelişme hamlesi" içine girdiğini, "muhalefetteki güçlüklerinin acısını bir an önce çıkarmak ister gibi, kendine bir bina yaptırmaya başladı"ğını anlatmaktadır: "Zafer'in maddi imkanları artık artmıştır; hem yer açısından rahatlayacak, hem de yayın kalitesini arttıracaktır". Öymen, "bir gazetenin maddi imkanları, o zamanın koşulları içinde nasıl artar?.. Bunun başlıca üç maddelik bir yanıtı vardır" diyerek *Zafer*'in "gelişim hamlesi"nin maddi kaynaklarını açıklamaktadır:

Gazetelere verilen ilanların büyük bir kısmı, kamusal alandan geliyordu. Özel teşebbüs daha yeni yeni geliyordu. Kamusal alandaki ilanların bir kısmı, devlet dairelerinin ihale ve duyuru gibi işler için verdiği resmi ilanlardı. Bir kısmı da başta kamu bankaları olmak üzere -o zamanki adıyla- iktisadi devlet teşekküllerinin (KİT'lerin) kendi mal ve hizmetlerini satmak için verdiği reklamlardı. Bunların hepsinin dağıtımı, hükümetin elindeydi... Zafer de, artık iktidar gazetesi olduğuna göre, bundan aslan payını almaya başlamıştı.

Öymen *Zafer*'in maddi kaynaklarının ikincisinin yine hükümetin elinde olan kağıt tahsisi ve üçüncüsünün de hükümetin devlet dairelerini bazı gazete ve dergilere abone ettirmesi olduğunu belirtmekte ve eklemektedir:

Demokrat Parti'nin bu ilan-reklam ve kağıt-abone politikası, Zafer'i canlandırıp mal mülk sahibi etmekle kalmıyordu. Ben tarafsızım diyen bazı gazeteleri de zaman içinde bazı manevralar yapıp , fiilen iktidar destekçisi haline gelmeye özendiriyordu. Sadece o da değil... Gazete sahibi olmayan bazı kişileri de iktidar destekçisi birer gazete kurup sahipliğini yapmaya heveslendiriyordu.

Gerçekten de, DP iktidarının ilerleyen dönemlerinde başka matbaalarda basılan, tirajları itibariyle çok küçük, ancak resmi ilanlarla yaşayabilen ve buna rağmen devlet dairelerinin abone edildiği onlarca gazetenin ortaya çıktığı görülecektir.

Resmi ilan ve reklamlar ile ilgili bir sonraki düzenleme Bakanlar Kurulu'nca 13 Eylül 1950'de karar altına alınıp, 2 Ekim 1950'de yürürlüğe giren 3/11793 Sayılı Kararname (Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, Yassıada Adalet Divanı Yüksek Mahkeme Evrakı { BDAGMCA, YADYME }, t.y. , 10. 9. / 317 985 1) olmuştur.

Yeni kararname resmi ilan ve reklamlardan faydalanabilecek gazeteler için sahip olmaları gereken birtakım vasıflar belirlemiş, belirtilen vasıflara sahip gazetelerin resmi ilan ve reklamlardan eşit şekilde faydalanabileceğini öngörmüştür. Ancak uygulamanın, kararnamenin öngördüğü eşitlik ilkesi dahilinde gerçekleşmediği görülmüştür. 27 Mayıs sonrasında Türk Basın Birliği Resmi ve Ticari İlanlar Limited Ortaklığı (TBBRTİLO) Umum Müdürlüğü'nden alınan dağıtım listelerinden (BDAGMCA, YADYME, t.y., 10. 9. / 317 985 3) anlaşıldığı üzere, İstanbul'da yayımlanan gazeteler için kararname esaslarına göre dağıtım yapıldığı ancak Ankara'da DP organı olarak yayın yapan *Zafer* ve *Zafer Akşam Postası*'na beş aylık bir dönem için 270.884.78 lira resmi ilan bedeli olarak verilirken, *Ulus*'a aynı zaman diliminde 138.191.44 lira verildiği, rakamların Ankara'daki diğer gazeteler için de, taraftar veya muhalif olmaları durumuna göre, aynı şekilde eşitsizlik taşıdığı görülmektedir. Öte yandan kararnamenin getirdiği "eşitlik" ilkesi de başlı başına bir eleştiri konusu olacaktır. Resmi ilanlardan beklenen fayda itibariyle, bu ilanların her gazeteye eşit olarak değil, tiraj durumuna göre, en çok okunan, dolayısıyla en çok kişiye duyurma işini en ucuz şekilde gerçekleştirebilecek gazetelere dağıtılması gerektiği belirtilecektir.

Kararnamede dikkati çeken ve en çok eleştirilen yönlerden biri de resmi ilan kavramını oldukça genişleten 1. madde olmuştur. *Cumhuriyet*, bu kararname ile resmi ilanların kapsamının fazla genişletildiğine değinmekle beraber, bu yolla yapılan haksızlık ve adaletsizliğin de büyütüldüğünü yazmıştır ("Basınımızın Yeni Derdi: Resmi İlanlar Meselesi", 9 Şubat 1951).

Kararname yalnız merkezdeki gazeteler tarafından tartışılmamış, tartışmalara taşradaki gazeteler de katılmıştır. *Ulus* 6 Ocak 1951'de ("Gene Resmi İlanlar Meselesi") Eskişehir'de çıkmakta olan *Ses Işık*'ın 4 Ocak'ta başbakana hitaben yayımladığı açık mektuba atıfta bulunarak, resmi ilanlar konusunda Ankara dışındaki haksız uygulamalara örnek olarak Eskişehir'deki uygulamayı ihbar etmiştir. *Ses Işık*'ın bu mektupta belirttiği üzere Eskişehir'de üç gazete bulunmaktaydı. Valilik bunların baskı adetlerini tesbit etmiş ve *Demokrat Eskişehir*'in 1250 nüsha bastığını ve 650 abonesinin olduğunu ve diğerlerinden fazla satış yaptığını bildirmiş, bunun üzerine Basın Yayın Genel Müdürlüğü tarafından resmi ilanların bu gazeteye verilmesi kararlaştırılmıştı. Ancak daha sonra *Ses Işık* vilayete kendi tirajının yanlış tespit edildiğini, aslında tirajlarının 1596 olduğunu ve 250

abonesinin bulunduğunu bildirmiş ve resmi ilan dağıtımının bu doğrultuda yeniden düzenlenmesini istemişti. Buna rağmen ilanlar hala *Demokrat Eskişehir*'e verilmekte olduğundan *Ses Işık* tekrar valiliğe müracaat etmiş, ne şekilde hareket edilmesi gerektiğini sormuş ancak mektuba göre "sudan bir cevap" almıştı. *Ses Işık*'ın iddiaları bu kadarla kalmıyordu. Gazeteye göre, kendisinin 50 kuruştan yayımlamaya hazır olduğu resmi ilanlar için *Demokrat Eskişehir* 150 kuruş almaktaydı. *Ulus*'un aynı yazıda belirttiği üzere, Isparta'da da İktisadi Devlet Teşekkülleri'nden birine ait resmi ilan *Isparta* adlı gazetede 100 liraya yayımlanırken, aynı ilan *Zafer*'de 750 liraya yayımlanmaktaydı.

6 Şubat 1951'de *Ulus* ("İlanlar İçin Gizli Emir"), konu hakkında bir başka usulsüzlük iddiasında bulunmuş, başbakan adına müsteşar imzasıyla İzmir Valiliği'ne bir "gizli emir" verildiğini ihbar etmiştir. Habere göre bu "gizli emir" şöyle idi:

20.9.1950 tarih ve 7613 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 13.9.1950 tarih ve 3-11793 sayılı Bakanlar Kurulu kararının 4. maddesinin F fırcasında yazılı eşit vasa ve revaç bakımından Yeniasır, Demokrat İzmir gazetelerinin diğer gazetelerden daha üstün olduğu anlaşılmış olduğundan mezkur kararın 1. maddesinde yazılı teşekküller ilanlarının bu gazetelere verilmesi lazımdır. Gereğinin ona göre ifasını rica ederim

*Ulus* aynı yazıda bu "gizli emir" vesilesiyle son kararnameyi ve uygulanma şeklini başka bir boyutu ile eleştirmiştir:

Bakanlar Kurulu kararının dördüncü maddesi, münhasıran İstanbul gazetelerine aittir. İstanbul'dan başka yerlerdeki gazeteler ise kararnamenin üçüncü maddesinin şümulü içindedirler ve hiçbir kayda tabi değildirler. Eğer bu emirde kendi gazetelerine bir ilan inhisarı ve faydası sağlamak gibi bir niyet ve maksat yoksa o takdirde lütfen maddenin diğer fıkralarını da tatbik etsinler. Çünkü bu fıkraların ihtiva ettiği şartların topyekün tatbiki lazımdır. Mesela aynı maddenin diğer fıkralarında ilanın çıkacağı gazetenin rotatif makinede basılmış olması kaydı da belirtilmektedir. Teveccühe mahzar olan Demokrat İzmir gazetesi ise düz makinede basılan bir gazetedir. Görülüyor ki, Bakanlar Kurulu kararının sarih hükümlerini ve ruhunu tağyir ve tahrif için emrin gizli verilmesinden başka çare bulunamamıştır.

Bu ve benzeri örneklerden anlaşıldığı üzere, DP'nin resmi ilan ve reklam politikaları, bunların dağıtımını noktasındaki haksızlıkların ötesinde, bir yolsuzluk konusu haline gelmiştir. Nitekim arkadaşları ile birlikte resmi ilanların dağıtımında yolsuzluk bulunduğu hakkında meclis soruşturması açılmasını isteyen Ferit Melen, önerenin tartışıldığı 31 Mayıs 1952 günü meclis oturumunda söz alarak, durumu "Bugün tevzi edilen resmi ilan değil, onun bedelidir. Kolektif Ortaklık eliyle dağıtılan ilan 3, 5 milyona baliğ olmaktadır" ("Muhalefetin, Resmi İlanlar İçin Meclis Tahkikatı İsteği Reddedildi", *Vatan*, 31 Mayıs 1952) şeklinde özetlemiştir. DP iktidarının bundan sonraki yıllarında da resmi ilan ve reklamların dağıtımını konusunda durum değişmemiştir.

Tartışmalar sürerken DP ilan ve reklam gelirlerini artırmanın yeni yollarını aramaya devam etmiştir. 27 Ocak 1951'de çıkarılan yeni kararname ile radyolar da ilan ve reklamlara açılmıştır. Türkiye'de, İstanbul'da 1927'de, Ankara'da bundan birkaç yıl sonra kurulan özel radyo istasyonlarının özel ilan ve reklam aldıkları, ancak bu radyo istasyonlarının yayın güçlerinin çok düşük olması ve dinleyicilerinin az olması nedeniyle çok az sayıda reklam alabildikleri bilinmektedir (Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 1983, s. 1663). 1938'de çıkarılan bir kanunla radyo işletme yetkisi devlete verilmiş ve radyoda reklam yayını kaldırılmıştı. Bundan sonra 1939 ve 1940'da radyo ile ilgili kanun değişikliğe uğradı, ancak resmi ilan ve bildirimler dışında radyoda reklama yine yer verilmemişti.



Bu tarih, ülkemizde radyo reklamcılığının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. DP iktidar dönemi boyunca radyoyu hükümet dışında diğer tüm unsurlara kapatmış, radyoyu bir hükümet sözcüsü olarak, değişen koşullar içerisinde, değişen uygulamalarla kullanmıştır<sup>3</sup>. Radyonun partizanca uygulamalarına ilan ve reklamlar da zaman zaman konu olmuştur. Bülent Ecevit 28 Şubat 1958 tarihli bir konuşmasında hükümetin muhalefeti radyodan yeterince yararlandırmadığını, radyo ilanları konusuna da değinerek, şu örnek üzerinden belirtmiştir (Aktaran: Albayrak, 2004, s. 390):

Demokrat Parti Grubu'nun toplantı ve çağrılarını haber olarak verdiği halde bizim çağrılarımızı, haber şöyle dursun, ücretli ilan olarak bile yayınlamamaktadır. Yaz ortasında meclis, Cumhuriyet Halk Partisi Grubu tarafından olağanüstü toplantıya çağrıldığı sırada, acele bir toplantımızın ilanını, bir amme müessesesi olan radyo, devlet radyosu, geri çevirmiştir ve bizim meclis faaliyeti ile ilgili ilanımızı okumayı reddettiği saatte Gençlik Parkı'ndaki bir pavyonun striptease ilanını okumuştur.

Daha önce de sözü edildiği gibi resmi ilan ve reklamlar ile ilgili tartışmalar sık sık meclis gündemine de girmiştir. İlk olarak 7 Şubat 1951'de CHP Kars Milletvekili Sırrı Atalay, Başbakan Adnan Menderes'e yönelik sözlü sorular ile konuyu meclis gündemine taşımış, resmi ilanların İstanbul'da ayrı, Ankara ve İzmir'de ayrı usullere bağlanması konusu ile Ankara ve İzmir'de çıkan gazetelere verilen resmi ilan ücretleri hakkındaki eleştirilere cevap istemiştir (TBMM Tutanak Dergisi {TBMM TD}, 7 Şubat 1951, Cilt 5, s. 59).

Böylece iktidara tüm eleştirilere ilk ağızdan cevap verme şansı doğmuş, oturumda başbakan adına konuşan Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu birinci soruyu sözü geçen kararnamede yalnız Ankara ve İzmir'in ayrı tutulmadığı, ayrımın İstanbul ve İstanbul dışındaki tüm illerde çıkan gazeteler şeklinde yapıldığı, ancak bunun Ankara ve İzmir'in ayrı bir rejime, İstanbul'un ise ayrı bir rejime tabi olduğu anlamına gelmediğini ve sözü edilen ayrı uygulamanın nedeninin de kararnamenin 4. maddesine dayandığı şeklinde açıklamıştır. Ağaoğlu'nun, konuşmasının devamında belirttiği üzere, sözü geçen kararnamenin 4. Maddesi, ilan ve reklamların İstanbul'da çıkan gazetelerde yayımlanması için bazı şartlar koymuştur ve bu şartlardan biri de gazetelerin rotatifte basılmasıdır. Ağaoğlu'nun açıklamasına göre, Ankara ve İzmir de dahil olmak üzere İstanbul'dan başka şehirlerde rotatifte basılan gazete sayısı çok azdır ve sözü edilen kararnamenin 4. maddesinde İstanbul'da basılan gazeteler için rotatif şartı getirilmesi hem diğer illerdeki gazetelerin de resmi ilanlardan adil şekilde faydalanabilmesini temin etmek, hem de resmi ilanlar yoluyla ileri tekniğe sahip gazeteciliği teşvik etmek amacını taşımaktadır.

Samet Ağaoğlu ikinci soruya cevap olarak ise, Ankara ve İzmir'de çıkan çeşitli gazetelere verilen resmi ilan bedellerine dair bazı rakamlar vermiş, 1950'den 1951'e kadar olan bir yıllık süre içerisinde, bu sürenin yedi ayı DP iktidarına ait olmak üzere, Ankara gazetelerinden *Ulus*'a 370.751, *Zafer*'e 298.192 lira; İzmir gazetelerinden muhalefete mensup *Anadolu*'ya, DP'ye mensup *Demokrat İzmir*'den 21.000 lira daha fazla ilan verildiğini belirtmiştir.

Tartışmalar ve karşılıklı suçlamalar gazete sütunlarında devam ederken yeni bir kararname çıkarılmış, 4 Temmuz 1951'de karara bağlanıp 1 Ağustos 1951'de yürürlüğe giren 3/13294 Sayılı Kararname (BDAGMCA, YADYME, t.y. , 10. 9. / 317 985 1) ile 13 Eylül 1950 tarihli kararname yürürlükten kalkmıştır. Yeni kararnamenin getirdiği düzenlemeler, iktidarın, eleştirileri göz önüne aldığı işaretidir. 3/11793 sayılı kararnamedeki 'gazetelerin rotatifte basılmaları' ile altı aylık müddet kaydı bu kararname ile kaldırılmıştır. Bununla birlikte önceki kararname gazete ve dergiler arasında eşitlik kabul ederken, yeni kararname resmi ilan ve reklamlardan faydalanacak gazetelerin

tespitini başbakanlığın takdirine bırakmıştır. Ancak bu hali ile yeni kararname resmi ilan ve reklamlar konusunda eleştirileri durdurmak bir yana, yeni tartışmalar başlatmıştır.

Kararname tıpkı diğerleri gibi özellikle muhalefet saflarından yoğun eleştiri almıştır. Hem *Cumhuriyet* Baş Yazarı Nadir Nadi, hem de *Hürriyet*, kararnamenin kabul edilmesinden bir ay sonra yürürlüğe girecek olmasını, bu bir ay içerisinde hükümeti eleştirmeye devam eden gazetelerin bu dağıtımda uygun görülen ilanlarının bir ay sonra kesilebileceği anlamına geldiği şeklinde eleştirmişlerdir (“Yandan Baskı”, *Cumhuriyet*, 2 Ağustos 1951; “Resmi İlanların Tevzi Şekline Dair Hükümetin Aldığı İsabetsiz Karar”, *Hürriyet*, 3 Ağustos 1951).

Kararname ve onun getirmiş olduğu dağıtım sistemi konusunda en çok eleştirilen noktalardan biri de, rotatifte basılmak kaydının kaldırılması üzerine, resmi ilanlardan pay alabilmek amacıyla kısa sürede birçok küçük gazetenin bir anda ortaya çıkmasıdır. Nitekim 8 Ocak 1952’de *Hürriyet* (“Resmî İlân Tevziyatında Yolsuzluk”), daha önce *Kudret* ve *Ulus*’da yayımlanan bir haberi tekrar yayımlayarak dikkatleri bu noktaya çekmiştir:

Bütün Türkiye’de satışı olmıyan, fakat sırf ilân almak için neşriyat yapan ve ismi bile işitilmeyen 100 den fazla gazete çıkmıştır. Bu durum yüzünden müteahhitler ilânların nerelerde neşredildiğini bilmemekte ve şaşkınlık içinde bulunmaktadırlar. Büyük bir kısmı münakaşalara iştirak edememekte, iktidarın desteklediği ve bilvesile haberdar olan kimseler işe bir misli fiyat vererek işleri almaktadırlar. Biz bir ay kadar önce böyle büyük bir suiistimali ortaya atmış, Düzce’de yapılacak bir yolun ilânının okunmayan gazetelerde neşredilmesinden dolayı kimsenin haberdar olmadığını ve azamî 150 bin liraya yapılacak bu işin münakaşaya iştirak eden tek müteahhide tam 531.000 liraya ihale edildiğini ifşa etmiştik.

Kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 1951, 1952 ve 1953 yıllarında resmi ilan dağıtımının uygulamada nasıl devam ettiğini anlamak için yine *Zafer*, *Zafer Akşam Postası* ve *Ulus* arasındaki karşılaştırmaya bakmak yeterli olacaktır. Bu üç yıllık zaman diliminde *Zafer* ve *Zafer Akşam Postası* 1951’de 506.972.22, 1952’de 711.207.20 ve 1953’te 797.542.89 lira alırken; *Ulus* 1951’de 216.353.17, 1952’de 130.422.68 ve 1953’te 108.940.01 lira almıştır. *Zafer* ve *Zafer Akşam Postası*’nın aldığı miktar yıldan yıla artarken, *Ulus*’un aldığı miktar azalmıştır. Aynı belgelerden (BDAGMCA, YADYME, 31 Ekim 1960, 10. 9. / 317 985 1 9), İstanbul ve İzmir’de de DP’yi destekleyen gazetelerin diğerlerine göre fazla miktarda resmi ilan aldığı görülmektedir. Örneğin İstanbul gazetelerinden *Milliyet* ve *Son Posta* tiraj bakımından *Cumhuriyet*, *Vatan* ve *Dünya*’dan daha geride olmasına rağmen resmi ilanlardan daha fazla pay almıştır. Bundan başka *Yeni Sabah*’a 1951’de 92.126, 1952’de 63.799 lira resmi ilan bedeli verilirken, 1953’te gazetenin DP lehine yayın yapmaya başlamasının ardından 229.051 lira verildiği görülmektedir. Gazetenin bir önceki yıl aldığı miktar ile karşılaştırıldığında, 1953’te aldığı miktarın ne kadar yüksek bir miktar olduğu ve bu miktarda bir resmi ilan almayı hak edecek tiraj artışını bir yıl gibi kısa bir sürede sağlayamayacağını tahmin etmek çok zor olmasa gerektir. Tüm diğer örnekler DP’nin, kağıt üzerinde tirajı esas alan adil bir düzenleme olduğunu iddia ettiği kararnameyi, uygulamada yine kendisinin ihlal ettiğini göstermektedir.

Gelişmeler devam ederken, muhalefetin iktidar ile mücadelesi yalnız basında değil hukuki düzlemde de şiddetlenerek artmıştır. Trabzon Milletvekili Cemal Reşit Eyüboğlu *Ankara Akşam Haberleri*’nin sahibi olarak 13294 Sayılı Kararname’nin iptali için Danıştay’a dava açmıştır. Eyüboğlu Danıştay’a yaptığı müracaatta ilan dağıtımına dair düzenlemelerin asıl kaynağı olan 2 Haziran 1934 tarihli 2490 Sayılı Kanun’da bedeli 15.000 liraya kadar olan ilanların katma ve genel bütçeli idareler ve özel idarelerce istenilen gazeteye verilebileceği hükmünün yer aldığını, yeni kararnamenin ise bu hükmü ihlal etmesi bakımından kanuna

aykırı olduğunu belirtmiştir. Eyüboğlu ayrıca son kararname ile devlet dairelerinin yanı sıra iktisadi devlet teşekküllerinin ticari mahiyetteki reklamlarının da resmi ilanlar içine dahil edildiğini, bu hükmün de 2496 Sayılı Kanun'a aykırı olduğunu belirtmiştir ("Resmi İlanlar Tevzii Kararının İptali İçin Danıştayda Dava Açıldı", *Vatan*, 5 Ağustos 1951).

Ardından 4 Ağustos 1951'de Trabzon Milletvekilleri Cemal Reşit Eyüboğlu ve Hamdi Orhon, Ordu Milletvekili Yusuf Ziya Ortaç ve Mardin Milletvekili M. Kamil Boran Meclis Başkanlığı'na, 1951 bütçesinin görüşmeleri sırasında bütçe komisyonunda başbakanın, kendisine yöneltilen sorulara cevap olarak kağıt sıkıntısı nedeniyle gazetelerin karşılaştığı zorlukların giderilebilmesi için gerekli tedbirlerin alındığı, basın özgürlüğünün sağlanıp korunabilmesi için her türlü maddi ve manevi yardımın yapılmasının hükümet tarafından bir düstur olarak kabul edildiği, resmi ilanların da adil bir şekilde dağıtılması konusunda hükümetin hassas davranacağını belirttiğini, ayrıca 2 Şubat tarihli sözlü soru vesilesiyle başbakan yardımcısının da aynı noktalarda aynı taahhütlerde bulunduğunu, buna rağmen ilan dağıtımı hakkındaki 3/13294 sayılı son kararnamenin ve bu kararnamenin uygulanma şeklinin basın özgürlüğünü tehdit eder nitelikte olduğunu belirten ve konunun Yüksek Kamutay'da detaylı şekilde görüşülmesini talep eden bir gensoru önergesi (TBMM Zabıt Ceridesi {ZC}, 23. 11. 1951, Cilt 10, Dönem 9, Toplantı 2, s: 171-172) vermişlerdir. Önerge, iç tüzük gereği parti grubunda müzakere edilmiş, DP Meclis Grubu'ndaki müzakereler sırasında Başbakan Adnan Menderes "Arttırma ve Eksiltme Kanunu'na göre resmi ilanların neşir ve tevzi salahiyetinin hükümete ait olduğunu" tekrar etmiş ve "iktidar değişinceye kadar resmi ilan tevziyatını bu esaslar dahilinde yapan, partilerin resmi organlarına ve dolayısıyla partilerine senede 750 bin lira irat eden bir partinin, iktidardan ayrıldıktan sonra böyle bir mevzuyu gensoru halinde meclise getirmiş olmasını hayretle karşılamış olduğunu" söylemiştir.

*Cumhuriyet* 21 Kasım tarihli yazıda ("Resmi İlanlar İşini DP Grubu Da Tesvip Etti!", 21 Kasım 1951) başbakanın bu açıklamasını "Halk Partisi tarafından yapılan her yanlış iş DP tarafından tekrarlandığı zaman böyle bir mazeret ileri sürülmesi bu yanlış işleri düzeltmek üzere iktidara geldiği bilinen DP hesabına bir başarı sayılmasa yeridir" diyerek eleştirmiştir.

Gensoru önergesi müzakereleri devam ederken Emrullah Nutku resmi ilanların bütün gazetelerden alınarak resmi gazeteye verilmesini teklif etmiş ve bu şekilde konu hakkındaki bütün tartışmaların önlenebileceğini belirtmiştir ("Resmi İlan Tevzi Şekli", *Hürriyet*, 21 Kasım 1951), DP henüz 1951'de ortaya atılan bu fikri sonraki dokuz yıl boyunca göz ardı etmiş, ancak 1960'ta resmi ilan ve reklamların resmi gazetede yayınlanacağı hakkında haberler duyulmaya başlamış, DP bu uygulamayı başlatamadan askeri bir darbe ile iktidardan uzaklaştırılmıştır. Tartışmaların ardından yapılan oylama ile, resmi ilan dağıtımı konusunda hükümet hakkında gensoru verilmesine dair önerge reddedilmiştir.

Gensoru önergesinin üzerinden henüz çok fazla zaman geçmemişken, 16 Kasım 1951'de *Ulus* ("İlan Tevzii İşİ Yüz Kızartıcı Hale Geldi") bu kez "Millet Partisi'nin fikirlerini yayan Kudret Gazetesi'nin" ilanlarının Samed Ağaoğlu tarafından kesildiğini, Kudret'in aylardır resmi ilan alamadığını haber vermiştir.

26 Mayıs 1952'ye gelindiğinde Van Milletvekili Ferid Melen, Kars Milletvekili Sırrı Atalay ve Ordu Milletvekili Hüsnü Akyol resmi ilan tevziyatında yolsuzluk olduğu gerekçesiyle Başbakan Yardımcısı Samed Ağaoğlu hakkında meclis soruşturması açılmasına dair yeni bir önerge vermişlerdir (TBMM TD, Cilt 15, Dönem 9, Toplantı 2, s. 400). Önergelerinde

milyonlarca lira tutarındaki ilan parasının ilgili kanunun maksadı ve kapsamı dışında ve hükümetin hak ve yetkilerini aşan bir şekilde dağıtıldığını, ilanların ayrıca okuyucusu olmayan ya da çok az okuyucuya sahip gazetelere verildiği, bu nedenle de ilanların asıl amacına ulaşmadığı ve bu yolla devleti bir kez daha zarara soktuğu ve ortada ilan tevziatına dair çeşitli dedikoduların dolaştığını belirten Melen ve arkadaşları, bu konuların meclis soruşturması ile açıklığa kavuşturulmasını istemişler, müzakerelerden sonra oylamaya sunulan soruşturma önergesi, reddedilmiştir.

Sözü edilen meclis soruşturması üzerine meclis grubunda uzun bir konuşma yapan Menderes, konuşmasında hükümetinin resmi ilanlar konusunda o güne dek ortaya koyduğu gerekçeleri tekrar ederek, büyük gazeteleri “inhisarcı” (tekelci) olarak tanımlamıştır. Menderes’e (Aktaran: Öztürk, 1998, s. 6772) göre, “matbuat hürriyetinin zararı gazeteler adedinin çoğalmasi ile tadil olunabilir ve nimeti o suretle elde edilebilir” idi. Bu da ancak küçük gazetelerin “inhisarcı” gazetelere karşı resmi ilanlar yoluyla korunması ile mümkündü. Çünkü;

... Gazeteler 5-10 bin nüsha basmak için yevmiye 400-500 lira vermek mecburiyetindedirler. Kağıt pahalıdır, o da ayrı. Binaenaleyh bu memlekette ancak 15-20 bin tirajın üstünde olan gazete, ben resmi ilanlardan müstağniyim diyebilir ve müstağni olarak yaşayabilir. Aksi takdirde imkan yoktur. Umumi tirajın bu kadar düşük olduğu bir memlekette gazete çıkarmak ve 20 bin tirajın üstüne çıkmak emri muhaldir.

Menderes meselenin hukuki değil, siyasi bir mesele olduğunu, muhalefetin, iktidarın başarıları karşısında yolunu kesebilmek için böyle bir çareye başvurduğunu da belirtmiştir. Ancak Başbakan Menderes’in konuşmasının belki de en dikkat çeken tarafı, özel ilanlara da gönderme yapmasıdır:

... hususi ilanlar ilan sahiplerinin kendi takdirlerine kalmış bir iş olsaydı, filhakika o zaman, hususi teşebbüs sahasında cereyan eden bir iştir, ticari bir alışveriştir, bunu resmi ilanlarla karıştırmamak icabeder neticesine varabilirdik. Lakin bu mesele öyle değildir. Hususi ilanlar şirket diye bir şirket mevcuttur. Bu mevzuda başka deyişler de mevcut ise de, bu şirket muamelatın % 99’una sahiptir. Bu suretle de fiili bir inhisara maliktir. Hususi ilanların senelik miktarı ise, resmi ilanların belki iki misline yaklaşır. Şimdi, bu hususi ilanların ne şekilde tevzi edildiğine gelelim, bu işte ilan verenin arzu ve iradesi çok az tesir eder. Tevzi daha ziyade ilan şirketinin iradesine kalmış bir iştir. İlan şirketi bunu nasıl tevzi eder? Arz edeyim arkadaşlar. Bu şirket, beş altı gazete ile öteden beri gayet sıkı münasebet tesis etmiş, bu gazetelerle mukaveleler akdetmiş, anlaşmalar yapmıştır. Bu gazetelerden her birine senede 300-400 liralık ilan verilir. Büyük gazete dediğimiz bu gazeteler, hususi ilan şirketiyle tam bir mutabakat halindedirler. Bu inhisar manzarasını göstermemek için öteki gazetelere de serpiştirme kabilinden az miktarda ilan verilir, bazılarında hiç verilmez ve böylece iş idare olunur... Bir bakımdan matbuatımız, resmi ilan alan gazeteler, hususi ilan alan gazeteler diye adeta ikiye ayrılmış durumdadır (Aktaran: Öztürk, 1998, s. 6776).

Menderes bunlara ek olarak resmi ilanlarla özel ilanların birlikte değerlendirilmesi, ilan paralarının birleştirilerek taksim edilmesi gerektiğini, asıl adaletin bu olduğunu söylemiştir. Bu, o güne kadar süregelen resmi ilan tartışmalarında yeni bir boyuttur. Ayrıca resmi ilanlar konusundaki uygulamalar hakkında tüm eleştirilere rağmen hükümetin özel ilanlara da el atmayı planladığının da bir göstergesidir. Nitekim bundan kısa bir süre sonra 23 Kasım 1957’de çıkarılan 9714 Sayılı Kararname ile ilk defa özel ilan ve reklamlar da resmi ilan ve reklamlar gibi yasal bir takım şartlara bağlanmıştır.

Bundan sonra 4 Haziran 1952’de Seyhan Milletvekili Cezmi Türk (TBMM ZC, Cilt 18, Dönem 9, Toplantı 3, s. 238-246), 19 Haziran 1952’de ise Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller (TBMM TD, Cilt 18, Dönem 9, Toplantı 3, s. 249-258) Meclis’e sözlü

sorular vermişler, her iki milletvekilinin soruları 15 Aralık 1952'de meclis gündemine alınmış, görüşülmüştür.

Cezmi Türk'ün başbakanlığa, "22 Mayıs 1950 tarihinden bugüne kadar resmi ilanlar hakkında kaç kararname çıkarıldığına ve bu iş için ödenen para miktarına, kararnamelerin kanunlarla yazılı olmayan hükümleri ihtiva etmesinin doğru olup olmadığına ve resmi ilan kararnameleri ile tatbikatının fikir hürriyetine ne gibi fayda ve zararları olacağına dair" sorusunu Devlet Bakanı Muammer Alakant cevaplamış, Alakant 1950'de resmi ilanlar için gazetelere ödenen miktarın 1 milyon 909 bin küsur lira, 1 Ocak 1951'den 15 Temmuz 1951'e kadar ödenen miktarın ise 1 milyon 600 bin küsur, bu tarihten 15 Mayıs 1952'ye kadar olan zaman içerisinde ise ödenen miktarın 2 milyon 731 bin lira olduğunu belirtmiştir.

Zonguldak Milletvekili Abdurrahman Boyacıgiller ise, o güne kadar hangi gazetelere ne miktarda ilan verildiği, ilan dağıtımında nasıl bir yöntem kullanıldığı ve Kudret'e niçin resmi ilan verilmediğini sormuş, Boyacıgiller'in sorularını yine Devlet Bakanı Muammer Alakant cevaplamış, Alakant'ın, hükümetin resmi ilanlar konusunda takdir hakkını kullanırken gazetelerin yeterli tesislerinin olması, maddi ve manevi olarak gazete vasıflarına sahip olmaları ve yayınlarıyla demokratik hayata faydalı olmaları gibi noktaları dikkate aldığını, *Kudret'e* bu vasıflara sahip olmadığı için resmi ilan verilmediğini belirtmesi muhalefetten tepki toplamıştır. Abdurrahman Boyacıgiller, Alakant'ın bu ifadesinin taraflı olduğunu söylerken, *Kudret'in* resmi ilanlardan alacağı parayı Kızılay'a bağışladığını ilan etmesine ve böylece bu işin Kızılay'a yüz binlerce lira kazandıracak hayırlı bir iş olmasına rağmen *Kudret'in* ilanlarının kesilmesinin, hükümetin iyi niyetli olmadığını gösterdiğini söylemiştir. Boyacıgiller, daha önce Haluk Şaman ve elli kadar arkadaşının hazırlayıp kendisinin de imzalamış olduğu resmi ilanların resmi gazetede yayınlanmasına dair kanun teklifinin hala Meclis gündemine alınmadığını hatırlatarak, resmi ilan bedelinin çok yüksek olduğu ve bunun da vatandaşın cebinden çıktığını belirtmiştir. Buna karşılık Alakant, resmi ilanları resmi gazetede yayınlamak gazeteleri bundan mahrum etmenin birçok gazeteyi zor duruma sokacağını, ayrıca özel ilan ücretlerinin daha yüksek olduğunu, eğer resmi ilan ücretlerini düşürürlerse de hiçbir gazetenin resmi ilanlara yer vermek istemeyeceğini belirtmiştir.

Resmi ilan ve reklamlara dair bir sonraki kararname 11 Kasım 1953'te çıkarılan 4/1696 Sayılı Kararnamedir (T.C. Resmi Gazete, 12 Kasım 1953, Sayı 8555, s. 7561). Bu kararname ile Ankara, İstanbul ve İzmir gazeteleri başbakanlık tarafından dört kategoriye ayrılmış; 'en az altı aylık yayın hayatını doldurmayan gazetelere ilan verilemeyeceği' kabul edilmekle beraber aynı maddede bu uygulamaya istisnalar getirilmiş olması uygulamada keyfiyetin yolunu açmıştır. Kararnamenin uygulamasında keyfiyet yolunu açan bir diğer madde "Cumhuriyet ve medeniyet nizamını sarsıcı tahrik ve teşviklerde bulunan, vatandaşlar arasında ayrılık, husumet uyandırmaya çalışan milli birlik ve tesanüdü tehdit edici veya müstehcen neşriyat ve şantaj yapan gazetelere ilan verilmez" şeklindeki üçüncü madde olmuştur.

Kararnamenin dördüncü maddesi ile kategorileri tespit etmek ve ilan ve reklamların dağıtım esaslarını belirlemek üzere bir komisyon kurulması için başbakanlığa yetki verilmiş; başbakanlık, bakanlıklara gönderdiği 23 Ocak 1954 tarihli bir yönerge ile bu konuda Türk Basın Birliği Resmi İlanlar Şirketi (TBBRİLŞ)'ni görevlendirdiğini bildirmiştir (BDAGMCA, YADYME, 31 Ekim 1960, 10. 9. / 320 992 1 74).

Gelişmeler devam ederken, 1953'ten itibaren önce *Yeni Ulus*, sonra *Halkçı* adıyla yayımlanmaya devam eden *Ulus'* un, yeni kararname ile getirilen “en az altı aylık yayın hayatını doldurmuş olmak” kaydı nedeniyle 1956 ve 1957 yıllarında resmi ilan alamadığı, gazetelerin ait oldukları kategoriler belirlenirken kararnamenin belirlediği meşru sınırlar ihlal edildiği gibi, her bir kategori içerisinde yer alan gazetelere de eşit davranılmadığı görülmektedir.

Bu arada 21 Kasım 1953 tarihli Sicilli Tescil Gazetesi' nde 50285 sicil numarası ile yayımlanan ilan ile TBBORİKŞ (Türk Basın Birliği ve Ortakları Kollektif Şirketi)'nin kendi kendini feshederek, Türk Basın Birliği Resmi İlanlar Limited Ortaklığı'nı kurduğu duyurulmuştur. Kuruluş amaçları,

resmi ilanların ve reklamların hükümetçe verilecek talimat dahilinde gazeteler arasında tevziine tavassut etmek, 'resmi ilanların tevzii ile hükümet meşgul olmadığı ve bu işle ilgilenmediği takdirde gazete ismi tasrihi suretile gelen ilanları ismi geçen gazetelere vermek, isim tasrih edilmeden gelen ilanları ise hissedarları arasında santim esasına göre müsavatan taksimini temin etmek', ortaklığın tevziine tavassut ettiği resmi ilanlara ait ücretlerin tahsilini sağlamak, tahsil edilen bu ilan ücretlerini ilan basan gazeteler adına müşterek veya münferit açılacak ve tahsil edildiği zaman ödenecek borç sayılacak bir veya müteaddit cari hesaba kaydetmek ve fıkrasındaki cari hesap matluplarından tahsil edilen paraları 27. maddeye aykırı olmayacak (bu madde ortaklığın resmi makamlar ve üçüncü şahıslara karşı sorumluluklarını düzenlemektedir) ve bir gazetenin koyduğu ilan ücretlerini aşmıyacak surette müstahaklarına tevzi ve tediye etmek...

şeklinde açıklanan şirket, 1953-1954 yılları boyunca birçok yolsuzluk davasının konusu olmuştur<sup>4</sup>.

1953'ten 1957'ye kadar olan zaman diliminde ilan ve reklamlar ile ilgili başka bir kararname çıkarılmamış veya herhangi başka bir yasal düzenleme yapılmamış ancak gazetelerden takip edilebileceği üzere konu hakkında tartışmalar hem mecliste hem de basında devam etmiş, 23 Kasım 1957'de karara bağlanan ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren 4/9714 sayılı yeni kararname (T.C. RG, 27 Kasım 1957, Sayı 9767, s.18213) ile ilk kez özel ilan ve reklamlar da resmi ilan ve reklamlar gibi yasal şartlara bağlanmış, kararnamenin uygulanması devlet bakanlığının sorumluluğuna bırakılmış, TBBRİLŞ yeni bir düzenleme ile Türk Basın Birliği Resmi ve Ticari İlanlar Limited Ortaklığı (TBBRTİLO) adını almıştır. Bu yeni düzenleme ile ilan ve reklamcılık yapan şirketlerin gazetelerle doğrudan doğruya irtibatla iş yapmaları hakkı ortadan kaldırılmış ve bu şirketlerin TBB aracılığı ile yayımlattıkları ilan ve reklamlar için %10 oranında komisyon alacakları kararlaştırılmıştır. Bilginer (2005, s. 155) “*O dönemde siyasi kamplaşmanın bir ürünü olarak yeniden yayın hayatına atılan, eski olup da tirajları düşük olan gazeteler, resmi ilanlar konusunda birleşti. Büyük gazetelerdeki resmi ilan oranları düştü, daha az tirajlı gazetelerin resmi ilan oranları yükseldi. Konu, hükümetin müdahalesiyle ortaya çıkınca, siyasi bir kavgaya dönüştü. Büyük tirajlı gazetelerin endişeleri, özel ilanların dağıtıcısı firmaların dağıtımına da hükümet el atar korkusundan kaynaklanıyordu*” sözleriyle, bu kararnameden çok önce basının böyle bir uygulamaya yönelik endişeleri olduğundan bahseder.

Genel olarak bakıldığında, özel ilan ve reklamcılık Türkiye'de 1950'lere kadar İlançılık Şirketi<sup>5</sup>'nin tekelinde olmuş, 1950'den sonra artan gazete sayısı ve Türkiye ekonomisinde yaşanan yapısal dönüşüm ve hareketlenme ile gelişmeye başlayıp, söz konusu tekel kırılmış, ancak 1957'de bu kez bu alanda devlet tekeli ortaya çıkmıştır. Devlet tekeli ise ancak 27 Eylül 1960 Darbesi'nden sonra 1961'de çıkarılan Basın İlan Kurumu (BİK)

Kanunu ile ortadan kaldırılabilmiş, resmi ilanlar ve dış kaynaklı ilanlar dışında tüm ilan ve reklamların alınıp verilmesi serbest hale getirilmiştir.

Danışman'ın (1982, s. 151) verdiği rakamlara göre, 1923-1939 yılları arasında gazetelerin ilan ve reklam hacmi 500 bin lira civarında idi. Bunların 300 bininin ticari, 200 bininin ise resmi ilan ve reklam olduğu tahmin ediliyor. İkinci Dünya Savaşı yıllarında düşüş gösteren ilan ve reklam gelirleri 1943'te tekrar 500 bin seviyesine yükselmiş, bundan sonraki yıllarda ise sürekli olarak artmış; 1946'da 800 bin iken 1951'de 2 milyon 400 bin, 1953'te 5, 1955'te 8.5, 1957'de 10 ve 1959'da 18 milyon lirayı bulmuştur. Bu rakamların yalnız ticari ilan ve reklamlara ait olduğu, buna neredeyse aynı toplamı bulan resmi ilan ve reklamların da eklenmesi gerektiği düşünülünce, DP hükümetlerinin resmi ilan ve reklamlar ile birlikte ticari ilan ve reklam piyasasına da müdahale etme gereği hissetmesinin nedeni daha kolay anlaşılacaktır.

Kararname, tahmin edilebileceği gibi büyük bir tepki ile karşılanmış ancak uygulamada resmi ilanların dağıtımı, önceki zamanlardaki gibi, DP taraftarı gazeteler lehine devam ederken özel ilan ve reklamlarla ilgili hükümler uygulamaya geçirilememiştir.

DP iktidarının ilan ve reklamlara dair çıkardığı son kararname 1 Ağustos'da karara bağlanarak, 3 Ağustos 1959'da yürürlüğe giren 4/11955 Sayılı Kararname'dir (TC RG, 3 Ağustos 1959, Sayı 10269, s. 22287). Kararname ile ilan ve reklam dağıtımında tiraj ve abone esaslı yürürlüğe girmiş, Ankara, İstanbul ve İzmir'de yayınlanan gazeteler bunlara göre kategorilere ayrılmıştır.

Uygulamada DP kendi çıkardığı kararnameyi yine kendisi ihlal etmiş, bakanlığın TBBRTİLO Umum Müdürlüğü'ne gönderdiği, gazetelerin kategori ve puanlarını gösteren listede, hükümet yetkililerinden gelen istekler doğrultusunda defalarca değişiklik yapılmıştır. Bu noktada Yassıada Mahkemeleri'ne delil olarak sunulan birçok özel mektup ve yazışmadan söz etmek gerekir. Örneğin, *Son Telgraf* ve *Gece Postası*'nin sahibi Ethem İzzet Benice'nin, cumhurbaşkanına hitaben yazmış olduğu 12 Ağustos 1959 tarihli mektubun ardından Cumhurbaşkanlığı Özel Kalem Müdürlüğü 17 Ağustos'da Basın-Yayın Bakan Vekili Abdullah Aker'e bir yazı yazmış ve Benice'nin mektubunu da bu yazıya ekleyerek cumhurbaşkanının, durumun tekrar gözden geçirilmesini istediğini belirtmiştir. Bunun üzerine 12 Eylül'de Abdullah Aker tarafından cumhurbaşkanlığına gönderilen cevap yazısı aynen şöyledir: "İstanbul'da münteşir *Gece Postası*'nin resmi ilan ve reklam tahsisi bakımından durumunun tekrar tetkik edilmiş ve kategorisi değiştirilerek 15/9/1959 tarihinden itibaren "6" puan üzerinden muamele görmesi uygun görülmüş ve ilgililere gerekli tebligat yapılmıştır" (BDAGMCA, YADYME, 31 Ekim 1960, 10. 9. / 317 985 01 13).

Bunlardan başka, Abdullah Aker'in başta resmi ilan ve reklam dağıtım listesi dışında bırakılan İzmir gazetelerinden *Demokrat Ege* ve Ankara gazetelerinden *Hakimiyet*'e; Çalışma Bakanı ve Basın-Yayın Bakan Vekili Haluk Şaman'ın İstanbul gazetelerinden *İstanbul Bugün* ve *Spor*'a, İzmir gazetelerinden *Yeni Asır*, *Demokrat Ege*, *Ege Ekspres* ve *Ticaret*'e, Ankara gazetelerinden *Zafer Akşam Postası* ve *Medeniyet*'e, puan ve kategorileri yükselttilerek resmi ilan verilmesi, hatta bazen aynı gazete için birkaç kez kategori ve puanlarının yükseltilmesi konusunda TBBRTİLO'ya emirler verdikleri, yine bu belgelerden bilinmektedir.

Nihayet, *Hürriyet* 25 Ocak 1960'da ("Resmi İlanlar İçin Devlet Bir Gazete Çıkıyor") AA'nın açıklamasına göre bundan böyle resmi ilanların hükümetçe çıkarılacak olan bir

resmi ilan gazetesi aracılığıyla dağıtılacağını, bu gazete için çalışmaların son safhaya geldiğini haber vermektedir.

Resmi ilan ve reklamların resmi bir gazetede yayımlanması fikri, daha önce de belirtildiği gibi, henüz 1951'de ortaya atılmış, özellikle 14 Kasım 1959 – 27 Mayıs 1960 tarihleri arasında Basın Yayın ve Turizm Müdürlüğü yapacak olan Haluk Şaman tarafından savunulmuştur. Şaman'ın uzun zaman savunduğu bu fikir 1960'da fiiliyata dökülürken bu uygulamanın dağıtımında ortaya çıkan haksızlıkları ortadan kaldıracığı ve ancak resmi ilan ve reklamlarla beslenenler ile "hakiki gazeteler" in de belli olacağı belirtilmekteydi. Ancak Şaman'ın resmi ilan geliri olmadan yaşayamayan gazetelere hükümetin çeşitli şekillerde yardım yapmasının düşünülebileceğini söylemesi basın çevrelerinde yeni şüphelerin ve eleştirilerin doğmasına neden olmuş, bununla birlikte DP hükümeti, bu tarihten sonra Şaman'ın bahsettiği yardımların ne şekilde olduğu ve basın çevrelerinin endişelerinin yerinde endişeler olup olmadığını ortaya koyacak kadar sürmemiştir.

### Sonuç

DP iktidarının kitle iletişimi politikaları konusunda belki de en dikkat çekici nokta, bu dönemde kurulan beş hükümetin hiçbirinin programında ne tüm kitle iletişimini kapsayan genel bir iletişim politikasının, ne de radyo ve/veya basın için önerilen özel bir politikasının olmamasıdır (Som, 2008, s. 41). 1950-1953 arasındaki aşırı ekonomik liberalizasyonu takiben, içine düşülen kriz, ekonomik karışmacılığa (müdahaleciliğe), devletçiliğe ve sonunda da ağırlaşmış bir bunalıma dönüşmüş; 1954'ten itibaren de siyasal sertleşme (ispat hakkı, hakim ve memur teminatı, basın, radyo, resmi ilan, toplantı yürüyüşleri sınırlamaları ve özgürlüklerin kısıtlanması) sürecine girilmiştir (Çizmeli, 2007, s. 121). Basına tanıdığı özgürlükleri kısıtlamaya başladığı dönem ile ekonominin çöküş sinyalleri verdiği dönem arasındaki örtüşme dikkat çekici olmakla birlikte, DP'nin basın politikalarını, özgürlükçülükten, ekonomik ve siyasal bunalımların neden olduğu muhalefet ile birlikte ortaya çıkan baskılara doğru yaşanan bir dönüşüm şeklinde açıklamaya çalışmak, dönemin değerlendirilmesi bakımından eksik olduğu kadar yanıltıcı bir yaklaşımdır. Zira DP'nin ilan ve reklamlarla ilgili çıkardığı sekiz kararnamenin altısı 1950-1954 yılları arasına, bu altı kararnamenin de beşi DP iktidarının ilk yılına rastlamaktadır. Görülmektedir ki, DP sözü edilen sorunların belirgin şekilde ortaya çıktığı ve ülkede çeşitli dengeleri sarsmaya başladığı yıl olarak genel kabul gören 1954'ten çok önce, henüz iktidarının ilk zamanlarında, basın üzerinde bir kontrol mekanizması oluşturma çabasına girmiştir.

Gürkan'ın (1998, s. 67) da belirttiği gibi "gazetecilerin, demokrasinin özü, yapısal ve kurumsal özellikleri, bütün kurum ve kuralları ile işlerlik kazanması konusundaki yaklaşımlarında ve basının demokrasinin işleyişi konusunda üzerine düşeni yapmasında yasalarla oluşturulan sınırlar dışında da engelleri vardır". DP de gazetecilerin önüne bir diğer engel olarak "ekonomik baskı"yı koymuş; iktidarının ilk dönemlerinden itibaren kağıt sıkıntısını, resmi ve özel ilanlar ile reklamları ve devletin örtülü ödenek ve devlet bankaları gibi imkanlarını bu amaç doğrultusunda kullanmıştır. Yukarıda ayrıntılarıyla ele alınan kararnameler ile de basın üzerinde ilan ve reklamlar yoluyla kurmaya çalıştığı ekonomik kontrolü yasalastırılmış, kurumsallaştırmıştır.

DP iktidarının, ilan ve reklamlarla ilgili yürüttükleri politikalara yapılan eleştirilere karşı, hem sözlü olarak, hem de başta DP'nin resmi yayın organı olarak anılacak olan *Zafer*<sup>6</sup> olmak üzere kendilerine yakın basın kuruluşları aracılığıyla yaptıkları savunmalarının gerekçeleri özetle; özellikle İstanbul'da satışı yüksek bazı gazetelerin adeta bir tröst



meydana getirdikleri, basın hürriyeti için asıl tehdidin bizzat bu gazetelerin kendisinin olduğu, hükümetin gazeteler arasındaki bu eşitsizliği gidermek ve daha fazla gazeteye yaşama şansı vermek için mali yetersizlik içinde olan bazı gazetelere ilan vererek onları desteklemesi gerektiği, bu şekilde basının tekelcilikten korunacağı şeklinde idi. Buna karşılık, *Zafer*'de belirtildiği üzere, DP iktidarının "*Babıali'de bir önceki dönemden beri süregelen derebeyliğin saltanatı ve bu saltanatın meydana getirdiği korkunç basın tröstleri*"nin oyunlarını bozmak üzere aldığı tedbirler, bunları "*nasırlarına basılmış gibi yerlerinden sıçratıyor*"du.

*Zafer*'de belirtildiğine göre<sup>7</sup>, CHP'nin DP'yi ilan ve reklamlar ile ilgili uygulamaları ve icraatları bakımından eleştirmesi "yersiz" ve "haksız" idi. Yine gazetede belirtildiğine göre, CHP iktidarı döneminde resmi ilanlar, kararname ile tamamen *Ulus*'un "*monopolüne verilmiş*" ve diğer tarafsız ya da muhalif hiç bir gazeteye "*bir santim miktarı bile seneler senesi sızdırılmamış*"; *Zafer* bu şartlar altında o zamanlar muhalefet partisi olan DP'nin "*fikir, kanaat ve umdelerini müdafaa için bin bir maddî, manevî ve mali sıkıntılar içinde, fedakârlığın ve feragatin son haddinde mücadelesine beş kuruşluk resmi ilân dahi alamadan devam etmiş*" idi. Gazeteye göre, şimdi muhalif durumda olan *Ulus* ise "*diğer benzerleri gibi resmi ilanlardan istifade etmekte ve hatta resmi ilan alan 14-15 gazete arasında neşrettiği yekun itibariyle baştan üçüncülüğü muhafaza eylemekte*" idi; "*yani bu 14 - 15 gazete içersinde en çok ilan alanların üçüncüsü, bugün ilan tevziatında yolsuzluk var diye feryat eden muhalefet partisinin organı Ulus*" oluyordu.

Öte yandan *Zafer*, 1958 gibi DP iktidarının geç bir döneminde bile "*Basın hürriyeti, bir ilân saltanatının mirasyedisi olmak ve bunu bir takım birbirleri ile irtibatlı müessese ye usullerle bir monopol ve tröst haline mi koymaktır? ... Bu olsa olsa senelerden beri vuku bulmuş olduğu gibi ... malûm ilânat tröstüne yaslanarak herhangi bir yeni gazete veya mecmuanın evvelâ dayanabilmesini saniyen de tevzi ve tiraj yolundan halkın tasvibi ile karşı karşıya gelebilmesini önlemektir*"<sup>8</sup> diyerek hala tek parti döneminin ilan ve reklam politikalarını eleştirirken, kendisi çoktan aynı düzenin içinde yer almıştı. Ocak 1960'da muhalif *Yeni Sabah* resmi ilan ve reklam almaktan men ediliyor; *Zafer*<sup>9</sup>, *Yeni Sabah*'ın 8 Ocak'da yayımlanmış olduğu bir yazının Türk-Alman dostluğunu zedelediği gerekçesiyle bu kararın alınmış olduğunu belirtirken, eline geçen "*vesikaların hâdisenin iç yüzünü tamamiyle aydınlattığını ve Basın Yayın ve Turizm Vekâleti'nin verdiği kararın tamamen isabetli*" olduğunu vurguluyordu. Aksi şekilde davranmak, "*baş sütunda yazılan ağır yazıya milletçe ve hükümetçe iştirak edilmekte olduğu gibi bir mana taşır*"dı.

Görülüyor ki her iki dönemde de, uygulamada ilan ve reklamlar basın üzerinde bir baskı, ceza veya tam tersi ödül unsuru olarak kullanılmakla beraber, ilan ve reklam dağıtımını ile ilgili konuların daha detaylı bir biçimde yasalaştırılması DP dönemine rastlamaktadır.

Elbette basının maddi, manevi her türlü baskıdan uzak tutulması yoluyla en ileri anlamda basın özgürlüğünün sağlanması, siyasal iktidarların demokratik bir sistem içinde asli görev ve sorumluluklarındandır. Ancak aynı özgürlüğün sağlanabilmesi anlamında kendini, siyasal iktidarlar ve basını çıkarları doğrultusunda yönlendirme arzusunda olan diğer güçler karşısında ve hatta meslek ilkeleri çerçevesinde kendi içinden gelebilecek tehditler karşısında savunmak da basının sorumluluğudur. Bu açıdan bakıldığında, çalışmaya konu olan dönemde bir yanda devletin kaynaklarıyla besleme bir basın ortaya çıkararak ve bu besleme basın dışında kalan basını da ekonomik yolla baskı altına almaya çalışan bir siyasal iktidar varken, diğer yanda besleme basın olmayı kabul eden, kabul etmese bile mesleki sorumlulukları itibariyle kendi denetimini sağlayamadığı için toplumsal görevini

ve mesleğine karşı sorumluluklarını gerektiği ölçüde yerine getiremeyen bir basın görülmektedir. Örneğin resmi ilan dağıtımını düzenlemek için çıkarılan kararnamele, her ne kadar hükümet tarafından çıkarılıyor olsa da, kararnamele ile belirlenen kıstaslar doğrultusunda ilan ve reklam dağıtımını pek çok gazetenin ortak olduğu bağımsız bir şirket gerçekleştirmekteydi. O halde dağıtımdaki eşitsizlik ve adaletsizliklerde hükümet kadar bu sorumlu şirket ve onun ortakları olan gazetecilerin de sorumluluğundan söz etmek gerekmektedir.

Nitekim 27 Mayıs İhtilali'nden sonra 1960'ta Basın Ahlak Yasası'nın hazırlanıp imzalanmasına ve Basın Şeref Divanı'nın oluşturulmasına öncülük eden Abdi İpekçi de, 1950'de basınla ilgili mevzuatta yapılan demokratik düzenlemelerin zamanla kısıtlanmasında, bazı sorumsuz yayıncılığın rol oynadığını, hiç değilse bu noktada iktidarın eline koz verildiğini belirtmiştir (Aktaran: Uzun, 2009, s. 63).

Bununla birlikte dönemin iktidarı basın özgürlüğünü gün be gün kısıtlarken, dönemin basınının buna karşı örgütlü bir direniş ortaya koyamaması da ayrı bir tartışma konusu olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim Türk basınının başından beri yaşadığı sorunlar, kendisinin de bir parçası olduğu düzenin sorunlarından soyutlanamaz ve tüm bu sorunların çözümü için en önde gelen tedbir, gazetecilerin, eleştirinin ötesinde, mesleki bilinç ile çözüm arayışlarında örgütlü olarak yer alması şeklinde gözükmektedir. Zaman zaman bizzat bazı gazetecilerin kendileri tarafından gazeteciliğin bir meslek olup olmadığının dahi tartışılabilirdiği, örgütsüz, dağınık ve mensuplarını, sahip olduğu güçlü ilkeler çerçevesinde kendi içinde denetleyemeyen, kısacası kendi sorumluluklarını yerine getirmekten uzak görünen bir sistem içinde basının, haklarının savunulmasını kendisinin dışındaki güçlerden beklemesi pek gerçekçi bir tavır gibi görünmemekte, nihayet tarihsel gerçekler de bu savı doğrulamaktadır.

Bu anlamda, DP'nin iktidara gelmesinden kısa bir süre sonra, henüz 1951'de, o güne kadarki gelişmeleri gözlemleyen Ahmet Emin Yalman'ın 29 Temmuz tarihli yazısındaki ("Gazetecilerin Endişeleri", *Vatan*) tespiti, mesleki bir öz değerlendirme olması bakımından dikkat çekicidir: "Şunu İtiraf edelim ki mevcut kötü gidişin bütün mes'uliyeti iktidara ait değildir. Gazeteciler, uzaktan ayrı ayrı şikâyetler etmekle kalmışlar, toplu olarak iktidarla bir münakaşa fırsatı aramamışlardır".

Bu noktada, Alemdar'ın da belirttiği gibi (Aktaran: Uzun, 2009, s. 10), tek parti yönetiminin üç mesleği –hekimlik, avukatlık, gazetecilik- meslek odası biçiminde örgütleyerek özerk bir yapıya kavuşturmaya çalıştığını, Basın Birliği'nin bu amaçla kurulduğunu ancak sözü edilen meslek odalarından sadece gazeteciliğin, İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya koşullarının da etkisiyle, Basın Birliği'ni fes ederek bu sistemi ortadan kaldırdığını hatırlatmak gerekir.

Konu her boyutu ile basının örgütlenmesi ve kendi kendini denetlemesi olgusuna gelip dayanmaktadır. Tek başına kanunlar, ne basın özgürlüğünü, ne de meslek etiğini koruyabilir. Medya, kanunları çiğnemedi de ciddi zararlara yol açabilir; çünkü, kanunlar tarafından izin verilen davranışlar, meslek etiğine aykırı olabilir; ya da tam tersi geçerlidir (Uzun, 2009, s. 51). Türkiye'de ise, çağdaş anlamda basının kendi kendisini denetleme çabaları ancak 1960 Darbesi'nden sonra başlamış, 1950-1960 döneminde, özellikle gazetelere bakıldığında, zaman zaman yoğun bir biçimde basın özgürlüğünden, basın özgürlüğüne yöneltilen tehditlerden bahsedildiği, bunların eleştirildiği, çeşitli çözüm önerilerinin sunulduğu görülürken; düşünce olarak var olmasına karşın, gazeteciler

tarafından hem basın özgürlüğünü koruyacak hem de mesleki etik kaygıları gözetecek bir meslek örgütlenmesi fiili olarak sağlanamamıştır.

### Notlar

- 1 28 Mayıs 1928'de kabul edilip 4 Haziran 1928 tarihinde yürürlüğe giren 1322 Sayılı "Kanunların ve Nizamnamelerin Sureti Neşir ve İlanı ve Mer'iyet Tarihi Hakkında Kanun"un 2. maddesi gazetelere ilan verilmesini zorunlu hale getirmiştir (Soysal, 1981: 265).
- 2 2 Haziran 1934'te 2490 sayılı Artırma, Eksiltme ve İhale Kanunu (AEİK) çıkarılmış, 10 Haziran 1934'te Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren kanun, bu tarihten sonra ve DP döneminde resmi ilan ve reklamlar ile ilgili olarak çıkarılan kararnamelerin yasal dayanağını oluşturmuş, kanunla, gazetelere resmi ilan verilmesi, yasalarla güvence altına alınan bir sistem haline gelmiştir.
- 3 DP dönemi radyo politikaları konusunda detaylı bilgi için bakınız: AKSOY, M. (1960). *Partizan Radyo ve DP*. Ankara: Forum Yayınları. SOM, C. (2008). *Parazitli Demokrasi*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- 4 Şirkete açılan davalar ve bilirkişi raporları için bkz: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, Yüksek Adalet Divanı Yassıada Mahkemesi Evrakı, 7 Aralık 1954, 10. 9. / 317 986 2.
- 5 İlançılık Şirketi ve Türkiye'de özel ilan ve reklamcılığın tarihi hakkında detaylı bilgi için bkz: Koloğlu, O. (1999). *Reklamcılığımızın İlk Yüz Yılı (1840-1940)*. İstanbul: Reklamcılar Derneği.
- 6 Bknz; "Resmi İlanlar ve Rotatifçiler", Zafer, 1 Haziran 1952.; "Resmî ilân fiyatlarında muvâzene temin edilecek", Zafer, 5 Eylül 1958.; "Menfaatçıların Mahiyeti: İlân mevzuunda, Akşam gazetesinin Hükümeti destekliyen bir yazısı", Zafer, 8 Eylül 1958.;
- 7 "Bir Dokun Bin Ah Dinle", Zafer, 6 Eylül 1958.
- 8 "Bir Dokun Bin Ah Dinle", Zafer, 6 Eylül 1958.
- 9 "Yeni Sabah'ın İlânları Meselesi", Zafer, 15 Ocak 1960.

### Kaynakça

- Aksoy, M. (1960). *Partizan Radyo ve DP*. Ankara: Forum Yayınları.
- Albayrak, M. (2004). *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)*. Ankara: Phoneix Yayınevi.
- Alemdar, K. (2001). *İletişim ve Tarih*, (2. Bs.). Ankara: Ümit Yayınevi.
- Altun, A. (1995). *Türkiye'de Gazetecilik ve Gazeteler*, Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları.
- Arıkan, A. (1999). "1957-1961 Dönemi Türkiye'de Basının Durumu ve Basın İktidar İlişkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Başgil, A. F. (2006). *27 Mayıs İhili ve Sebepleri: Görüp Yaşadıklarım*. (2. bs.). İstanbul: Yağmur Yayınları.
- Bilginer, R. (2005). *Üç İktidar, Üç Hayal Kırıklığı*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*. (1983). Cilt 6, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Çizmeli, Ş. (2007). *Menderes Demokrasi Yıldızı?*, (2. bs.). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Danışman, A. (1982). *Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri: Devletin Basın karşısındaki Aktif Tutumu*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basın-Yayın Yüksek Okulu Yayınları.
- Demirkent, N. (1995). *Medya Medya*, İstanbul: Dünya Yayınları.
- Emre, A. E. (2001). *Demokrat Parti ve Basın Rejimi (1950-1954)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Gürkan, N. (1998). *Türkiye'de Demokrasiye Geçişte Basın (1945-1950)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Koloğlu, O. (1999). *Reklamcılığımızın İlk Yüz Yılı (1840-1940)*, İstanbul: Reklamcılar Derneği Yayınları.
- Koloğlu, O. (2006). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıl'a Basın Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Öymen, A. (2004). *Değişim Yılları*, (8. bs.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Öztürk, K. (1998). *Türk Parlamento Tarihi*, Cilt 5, Ankara: TBMM Vakfı Yayınları.
- Salman, T. (1978.) *Naylon Basın ve İlan Yağması: Bizim Hikayemiz*, Ankara: Ankara Gazeteciler Sendikası Ankara Şubesi Yayını.
- Som, C. (2008). *Parazitli Demokrasi*, İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Soysal, İ. (1981). "Basın İlan Kurumu ve Resmi İlanlar Sorunu", *Ankara Üniversitesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu Yıllığı 1979-1980*, s.263-270.
- Şeker, M. (2005). Yerel Gazeteler ve Resmi İlan. *Selçuk Üniversitesi İletişim Dergisi*, 4(1), 101-115.
- Şenyapılı, Önder; Basında Reklam Kavgası. *Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksekokulu İletişim Dergisi*, 1981(1), 193-202.
- Uzun, R. (2009). *İletişim Etiği: Sorunlar ve Sorumluluklar*, Ankara: Dipnot Yayınları.

## Belgeler

- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, Yüksek Adalet Divanı Yassıada Mahkemesi Evrakı, 7 Aralık 1954, 10. 9. / 317 986 2.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, Yüksek Adalet Divanı Yassıada Mahkemesi Evrakı, 31 Ekim 1960, 10. 9. / 317 985 1 9.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, Yüksek Adalet Divanı Yassıada Mahkemesi Evrakı, 31 Ekim 1960, 10. 9. / 317 985 01 13.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, Yüksek Adalet Divanı Yassıada Mahkemesi Evrakı, 31 Ekim 1960, 10. 9. / 320 992 1 74.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, Yüksek Adalet Divanı Yassıada Mahkemesi Evrakı, t.y. , 10. 9. / 317 985 1.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi, Yüksek Adalet Divanı Yassıada Mahkemesi Evrakı, t.y. , 10. 9. / 317 985 3.
- TBMM Tutanak Dergisi, 7 Şubat 1951, Cilt 5, s: 59.
- TBMM Zabıt Ceridesi, 23. 11. 1951, Cilt 10, s: 171-172.
- TBMM Tutanak Dergisi, 30 Mayıs 1952, Cilt 15, s: 400 - 425.
- TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt 18, Dönem 9, Toplantı 3, s. 249-258.
- T.C. Resmi Gazete, 12 Kasım 1953, Sayı: 8555, s: 7561.
- T.C. Resmi Gazete, 27 Kasım 1957, Sayı: 9767, s: 18213.
- T.C. Resmi Gazete, 3 Ağustos 1959, Sayı: 10269, s: 22287.

**Gazeteler**

Ulus, Zafer, Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Akşam, Vatan gazetelerinin 1050-1960 yılları arasında yayımlanan bütün sayıları incelenmiştir.

Nadi, N. (2 Ağustos 1951). Yandan Baskı. *Cumhuriyet*.

Yalman, A. E. (29 Temmuz 1951). Gazetecilerin Endişeleri. *Vatan*.

Yalman, A. E. (4 Ağustos 1951). Mukaddes Bir Ocak. *Vatan*.

(5 Temmuz 1950). Resmi ilanlar için yeni karar. *Ulus*.

(6 Ocak 1951). Gene Resmi İlanlar Meselesi, *Ulus*.

(6 Şubat 1951). İlanlar İçin Gizli Emir. *Ulus*.

(9 Şubat 1951). Basınımızın Yeni Derdi: Resmi İlanlar Meselesi. *Cumhuriyet*.

(3 Ağustos 1951). Resmi İlanların Tevzi Şekline Dair Hükümetin Aldığı İsabetsiz Karar. *Hürriyet*.

(5 Ağustos 1951). Resmi İlanlar Tevzii Kararının İptali İçin Danıştayda Dava Açıldı. *Vatan*.

(3 Ekim 1951). Resmi İlanlar. *Ulus*.

(16 Kasım 1951). İlan Tevzii İşİ Yüz Kızartıcı Hale Geldi. *Ulus*.

(21 Kasım 1951). Resmi İlanlar İşini DP Grubu Da Tesvip Etti!. *Cumhuriyet*.

(21 Kasım 1951). Resmi İlan Tevzi Şekli. *Hürriyet*.

(8 Ocak 1952). Resmi İlan Tevziyatında Yolsuzluk. *Hürriyet*.

(25 Mayıs 1952). Resmî İlân Dedikodusu ve Ar ve Haya Nasipsizleri". *Zafer*.

(31 Mayıs 1952). Muhalefetin, Resmi İlanlar İçin Meclis Tahkikatı İsteği Reddedildi. *Vatan*.

(1 Haziran 1952). Resmi İlanlar ve Rotatifçiler. *Zafer*.

(5 Eylül 1958). Resmî ve Hususî ilân fiyatlarında muvâzene temin edilecek. *Zafer*.

(6 Eylül 1958). Bir Dokun Bin Ah Dinle. *Zafer*.

(8 Eylül 1958). Menfaatçıların Mahiyeti: İlân Mevzuunda, Akşam Gazetesinin Hükümeti Destekliyen Bir Yazısı. *Zafer*.

(25 Ocak 1960). Resmi İlanlar İçin Devlet Bir Gazete Çıkartıyor. *Hürriyet*.

(15 Ocak 1960). Yeni Sabah'ın İlânları Meselesi. *Zafer*.

# Announcement and Advertisement Policies of Democrat Party in the Context of Media and Power Relations

Fatma Gökçen Atuk (Res. Asst. Ph.D.)

## Extended Abstract

The aim of this study is to examine the announcement and advertisement policies of the Democratic Party (DP) period within the framework of legal regulations and practices and their reflections in the press. In this context, all the issues of the highest circulation of seven newspapers (Ulus, Zafer, Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Aksam, Vatan) published between 1950 and 1960, the Prime Ministry Republican Archives Yassıada Courts Documents (BCAYMB), the registry archive documents registered to Istanbul Chamber of Commerce, books, articles and unpublished theses were examined and the obtained data were analyzed with descriptive method. What were the policies, regulations and practices of the DP government regarding the announcements and advertisements in the press; what were the comments, affirmation and criticisms of the relevant circles about them; and how they played a role in the relations between the press and the government and how these policies should be evaluated in terms of DP's policies in general. One of the most important sources of income of the press is the legislation and practices on announcements and advertisements, which have a significant meaning about freedom of the press in a country. These can sometimes become important tools for controlling and suppressing the press. Thus, this study then applied in the said period policies depth with a view, comprehensively taking in the framework of different disciplines, announced the date of the press in Turkey and it is important to make a contribution to advertising history work. With this approach, besides the political and economic aspects of the press-power relations of the period, as a alternative to approaches focused on political power in the criticisms of the period, a critical view of the press of the period was possible. The general opinion regarding the press policies of the DP period was that a positive framework was drawn up in the context of press freedoms until 1954, while the economic and social and political problems that started in 1954 deteriorated this positive framework. At this point, the foundation of all these works is the libertarian press laws that the DP has enacted in the early periods of its power. However, the evaluation of DP's press policies in this way is incomplete but also misleading. Because in the light of the data obtained in this study, it was seen that six of the eight decrees issued by the DP in the period of 1950-1960 between 1950 and 1954, and even five of these six decrees coincide with the first year of the DP administration. Even this simple chronological classification of DP's legal regulations on announcements and advertisements reveals that DP was aware of them as both an important economic value and power on the press. By feeding the phenomenon of economic and political power of the press, of the first period that appeared in the press in Turkey shows a continuity that continues until today. Both in the last periods of the Ottoman Empire and in the early periods of the republic, political authorities tried to control the press with economic support or pressure. However, feeding the press through announcements and advertisements starts in Turkey "officially" in 1928, in the period of single-party. DP has criticized the problems related to announcements and advertisements in many channels throughout its opposition. However, in the following period, it can be said that DP has continued its legacy from the past on these issues which it had previously criticized. However, it can be said that not only the political power but

also the press of that period had responsibilities for this period, which is called as a very problematic period in terms of press freedom in Turkish press history. Of course, ensuring freedom of the press in the most advanced sense by keeping the press away from all kinds of material and moral pressure is one of the main duties and responsibilities of political powers within a democratic system. However, it is also the responsibility of the press to defend itself against political powers and other forces that wish to direct the press in the interests of their interests, and even within the framework of professional principles, in order to achieve the same freedom. In this respect, while there is a political power that creates a press that feeds with the resources of the state and tries to suppress the press other than the press in an economic way in the period subject to the study, on the other hand it accepts to be the press, even if it does not accept it as a professional responsibility. There is a press that cannot fulfill its social duties and responsibilities to the profession to the extent necessary because it cannot provide its own control. For example, although the decrees issued to regulate the distribution of official announcements were issued by the government, an independent company, in which many newspapers were partners, carried out the distribution of announcements and advertisements in line with the criteria set by the decrees. Therefore, it is necessary to mention the responsibility of this responsible company and its journalists, as well as the government, in the distribution inequalities and injustices. However, while the power of the period restricts the freedom of the press day by day, the fact that the press of the period cannot put up an organized resistance against it also emerges as a separate topic of discussion. As a matter of fact, the problems that the Turkish press has been experiencing since the beginning cannot be isolated from the problems of the order in which it is a part and the most prominent measure for the solution of all these problems seems to be that the journalists take part in the search for professional consciousness and solutions beyond criticism. From time to time, some journalists themselves can discuss whether journalism is a profession or not, and it is unrealistic to expect the press to defend its rights in a system that is unorganized, disorganized and unable to control its members within the framework of its strong principles, in short, which seems far from fulfilling its responsibilities, it does not seem like an attitude, and finally historical facts confirm this argument.

**Keywords:** Democrat Party, Official Announcements, Private Announcements, Advertisement, Communication History, The History of Turkish Press.

